

Онасько Х. О.,
аспірантка кафедри теорії і методики професійної освіти
Харківського національного педагогічного університету
імені Григорія Сковороди

ІДЕЇ К. Д. УШИНСЬКОГО ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ КОНТРОЛЮ В НАВЧАННІ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

У статті висвітлюються погляди К. Д. Ушинського на організацію контролю в навчанні. Аналізуються рекомендації видатного педагога щодо активізації учнів у процесі перевірки. Пропонуються на розгляд думки освітянина стосовно проведення екзаменів. Розглядаються ідеї організації контролю навчально-пізнавальної діяльності, які використовуються в сучасній школі різних рівнів.

Ключові слова: *контроль, перевірка, оцінка, екзамен, активізація діяльності.*

Проблема упровадження ідей К. Д. Ушинського в сучасній освітній практиці складна і багатоаспектна. Зараз важко навіть порахувати питання, над вирішенням яких працює школа, розвиваючи і піднімаючи на нову висоту ідеї славетного педагога. Нагальним для освітянської діяльності є завдання знайти в багатогранній педагогічній спадщині К. Д. Ушинського такі провідні ідеї, що в найбільшій мірі співзвучні українській школі і допомагають їй сьогодні вирішувати завдання навчання і виховання молодого покоління у відповідності до вимог сучасності. Навчання, на думку К. Д. Ушинського, покликане, з одного боку, озброювати тих, хто навчається, системою наукових знань, які здобуваються на основі вивчення об'єктивного матеріального світу, і, по-друге – розвивати їх розумові здібності. В цьому суть дидактичної системи, її неминуще значення. Заслужовує на увагу підхід К. Д. Ушинського до такої дидактичної проблеми, як спонукання школярів до активного, цілеспрямованого навчання, одним із засобів якого є

організація контролю за навчально-пізнавальною діяльністю суб'єктів навчання. Педагогом висловлені конструктивні ідеї щодо контролю знань. Його настанови про активність учнів під час здійснення перевірки засвоєння навчального матеріалу сьогодні є надзвичайно актуальними для школи усіх рівнів. К. Д. Ушинський чітко виділив ідею тематичного контролю, обґрунтував основні вимоги до перевірки і оцінки знань учнів, які отримують реалізацію і в наш час.

Погляди й ідеї К. Д. Ушинського аналізувалися рядом дослідників. З огляду на обрану тему, найбільш цінними є праці В. А. Волкович, Н. К. Гончарова, М. О. Константинова, Д. О. Лордкіпанізде, Є. М. Мединського, М. К. Песковського, К. Д. Скворцова; сучасних дослідників Л. Д. Березівської, І. М. Бакаленко, О. В. Барвич, Л. А. Гуцал, О. М. Жданової, В. С. Пілаєвої та інших, але питання впровадження ідей педагога щодо організації контролю навчально-пізнавальної діяльності суб'єктів навчання в практику сучасних освітніх закладів розглянуті недостатньо.

Мета запропонованої статті полягає у висвітленні ідей К. Д. Ушинського щодо організації контролю в навчанні, які знаходять творче використання в освітянській практиці сучасних шкіл України.

Думки про рекомендації щодо організації контролю видатний педагог виклав у ряді праць, серед яких на особливу увагу заслуговує робота “Педагогічна поїздка Швейцарією”. Як позитивний він оцінює досвід проведення опитування на уроках французької мови у школі Фрелиха. Він зазначав, що під час опитування працює весь клас, питання наставниці звернене до цілого класу, тому всі учениці готують відповідь, і потім вже відповідає та, яку запитують. “Прием этот так прост, что понять его пользу ничего не стоит; но для постоянного выполнения его со стороны учителя необходима привычка” [1, с. 128], – пише освітянин. К. Д. Ушинський говорив про очевидну користь такого прийому і критикував викладачів вітчизняної школи за те, що такі прийоми опитування використовувалися

ними вкрай рідко. "... но у нас весьма немногие преподаватели его употребляют и большей частью, спрашивая одного ученика, предоставляют другим право ничего не делать; тогда как здесь вопрос, по крайней мере, слушает уже каждая ученица" [1, с. 128]. Він був переконаним у тому, що формальна перевірка знань і виставлення оцінок – даремна витрата часу і вимагав, щоб учитель активізував дітей під час контролю.

Як приклад активізації дітей під час перевірки умінь читання з досвіду школи Фрейліха він наводить такий: "Рассказ читают дети попеременно, по назначению наставницы. Ученица, не знающая, где остановилась ее предшественница, теряет право на чтение" [1, с. 128]

Педагог вважав, що коли в знаннях учнів виявлені пробіли, прогалини, то здебільшого це пояснюється неудоконаленим викладанням, нераціональним застосуванням методів навчання, системи завдань, невмінням учителя своєчасно помічати свої помилки і помилки дітей. Він звернув увагу ще на один прийом, використовуваний в швейцарській школі: підняття рук ученицями. К. Д. Ушинський пише: "Всякая ученица, которая может отвечать на вопрос учителя, подымает руку. К этому тоже должно приучить детей, и эта привычка здесь так вкоренилась, что не покидается даже в старших классах. Если хотите, это не грациозно, – иногда целый класс похож на стадо гусей, вытянувших кверху свои тоненькие шеи, – но очень полезно. По числу поднятых рук, которые подымаются и тогда, когда наставница объясняет, в знак того, что объяснение понято и может быть повторено, – она судит о том, насколько ее понял класс. Когда руки не подымаются, наставница спрашивает о причине и замечает, что сделала ошибку в преподавании" [1, с. 128]. Цей прийом використовується і зараз як у загальноосвітній, так і у вищій школі.

Педагог великого значення надавав систематичним знанням. Тому він вимагав, щоб на кожному перевідному або випускному екзамені в учнів перевіряли навчальний матеріал не тільки за увесь рік, але й за попередні

класи. “При каждом годовом экзамене следует спрашивать все пройденное в прежних классах”, – писав він [1, с. 127].

Особливе місце К. Д. Ушинський відводив вступним экзаменам, вважаючи їх результати показником попередньої роботи як учнів, так і вчителів. “Я думаю, что лучше бы и нашим учительским институтам не принимать учеников иначе, как по экзаменам. Тем более неуместно у нас такое доверие к аттестату народного училища, что между окончанием курса в народном училище и поступлением в институт может пройти три, четыре года...” [1, с. 161].

Високі вимоги освітянин висував до правил прийому до вищих навчальних закладів. З метою більшої доступності вищих навчальних закладів для народу, освітянин рекомендував зняти обов’язковість знання класичних мов. Але, разом з тим закликав не спрощувати правил прийому в університети і не припускати будь-якої поблажливості в сенсі підготовки. Заслуговує на увагу те, що К. Д. Ушинський всю відповідальність за підготовку відповідного контингенту для вищих навчальних закладів покладав на школу. Він звертав увагу вчителів середніх шкіл на те, щоб вони ніколи не випускали з поля зору вимог вищих навчальних закладів. Порухення цієї вимоги педагог вважав суспільним злом. “Незнание родного языка, которое нередко обнаруживают студенты, своим источником имеет школу, и студенты за это недолжны быть наказаны ... ввести в образование эту правильность языка можно вовсе не тем, чтобы за грамматические ошибки запирали перед юношей университетские двери ... Не рациональнее ли было бы обратиться к источнику зла и исправить учение в тех классах, где именно люди должны становиться грамотными?” [2, с. 163].

Вимога наступності між ланками освіти, вказана педагогом, необхідність засвоєння знань у системі, коли наступне будується на попередньому, що, звісно, передбачає вияв вихідного рівня навчальних досягнень, не втрачають своєї актуальності й сьогодні.

На увагу заслуговують думки К. Д. Ушинського з приводу колегіального вирішення питань про рівень знань вихованців елементарних шкіл. Він вважав, що всі справи мають вирішуватися на загальній раді всіх вихователів і наставників, що в цій раді має бути вирішеною доля кожного вихованця: чи повинний він залишатися в елементарній школі, чи вже йому вже час її залишити. Педагог писав: “В совете элементарной школы должна быть составляема подробная история каждого воспитанника, которая гораздо более, чем экзамены, знакомит с его способностями и наклонностями и дает возможность определить, какое назначение должно указать тому или другому воспитаннику” [3, с. 51]. Ця думка К. Д. Ушинського залишається актуальною і зараз, коли питання залежності подальшого навчання учнів від результатів навчальних досягнень за наслідками колегіального їх аналізу вирішують педагогічні ради.

Вважаючи справедливий і об’єктивний підхід основою кожної оцінки і разом з тим розглядаючи екзамени як перевірку не лише учня, а і як форму контролю роботи вчителя і школи в цілому, К. Д. Ушинський вимагав, щоб на екзаменах були присутні керівники навчального закладу, а також кращі педагоги [2, с. 237]. “На этом экзамене должно присутствовать начальство сиротского заведения и учительской семинарии и все лучшие его педагоги с тем, чтобы проверить справедливость представленных соображений о каждом воспитаннике” [3, с. 51], – писав він про перевідні екзамени з класу до класу.

Звертаючи увагу на необхідний рівень підготовки до навчання в учительській семінарії педагог говорив, що начальник та педагогічна рада підготовчої учительської школи мають кожного року представляти до екзамену тих вихованців, які на їх думку, можуть вступати до семінарії. “Выдержавшие испытание как в знаниях, так и в практике преподавания и одобренные по характеру и поведению могли бы переходить в учительскую семинарию” – зазначав він.

К. Д. Ушинський виступав за п'ятибальну цифрову систему оцінки знань і вимагав дотримання вимоги повної об'єктивності в оцінці.

З вищевикладеного можна зробити висновок, що вивчення педагогічної спадщини К. Д. Ушинського та використання його провідних ідей щодо організації контроль навчально-пізнавальної діяльності суб'єктів навчання в сучасній школі є необхідним. Серед ідей видатного педагога стосовно контролю актуальними залишаються: необхідність дотримання об'єктивності й систематичності у здійсненні контролю; розгляд контролю як показника діяльності, в першу чергу вчителя, і лише потім – учнів; використання різноманітних прийомів підвищення активності учнів у цьому процесі; ретельна розробка правил вступу до вищих навчальних закладів; залучення до екзаменів керівників і передових педагогів навчального закладу з метою формування уявлення про рівень навчальних досягнень кожного учня та інші.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в аналізі педагогічних ідей К. Д. Ушинського щодо організації навчання у вищій школі.

Джерела:

1. Ушинский К. Д. Педагогическая поездка по Швейцарии / К. Д. Ушинский // Избранные произведения – в 2-х т. – М. : Педагогика, 1974. – 184 с. – Т. 2.
2. Лордкипанидзе Д. О. Педагогическое учение К. Д. Ушинского / Д. О. Лордкипанидзе. – М. : Государственное учебно-педагогическое издательство Министерства Просвещения РСФСР, 1950. – 368 с.
3. Ушинский К. Д. Проект учительской семинарии / К. Д. Ушинский // Избранные произведения – в 2-х т. – М. : Педагогика, 1974. – 184 с. – Т. 2.

В статье раскрываются взгляды К. Д. Ушинского на организацию контроля в обучении. Анализируются рекомендации выдающегося педагога с целью активизации учащихся в процессе проверки. Предлагаются к

рассмотрению мысли просветителя о проведении экзаменов. Выделяются идеи организации контроля учебно-познавательной деятельности, которые используются в современных школах разных уровней.

Ключевые слова: *контроль, проверка, оценка, экзамен, активизация деятельности.*

The article deals with the points of view by K.D. Ushinsky concerning the organization of the control in teaching. The recommendations of the outstanding educator aimed at the pupils' stimulation in the check-up process are analyzed. The thoughts of the educationist as for holding examinations are considered. The ideas regarding the organization of the educational- cognitive activity control, which are used in modern schools of different levels, are emphasized.

Key words: *control, check-up, mark, examination, activity stimulation.*